Archetype

Περί βιβλιοθηκών[1]

Αναστάσιος Κωτσιόπουλος - 29/07/2019

Η κυριαρχία των ηλεκτρονικών μέσων και του διαδικτύου δημιούργησε προσωρινά την ψευδαίσθηση, ότι το βιβλίο χάνει σταδιακά την αξία του και ότι η βιβλιοθήκη ως κτηριακός τύπος περνά στο περιθώριο, με τελική

κατάληξη την εξαφάνιση. Ήδη έχουν περάσει αρκετά χρόνια, ώστε να έχει αποδειχθεί το αντίθετο. Το βιβλίο όχι μόνον αποδεικνύεται ανθεκτικότερο αλλά αναβαθμίζεται, ενώ οι βιβλιοθήκες όχι μόνον κρατούν το πολύτιμο περιεχόμενό τους, αλλά εμπλουτίζονται με νέες χρήσεις. Ίσως δεν είναι υπερβολή να σημειωθεί ότι, μαζί με τα μουσεία και τις μεγάλες αίθουσες, εξακολουθούν να αποτελούν τους σύγχρονους ναούς του πολιτισμού και τα ευδιάκριτα σημεία έλξης και προσανατολισμού για τις σύγχρονες πόλεις.

Η βιβλιοθήκη δεν είναι ένας κτηριακός τύπος απολύτως αποσαφηνισμένος ιστορικά. Από τον Μεσαίωνα μέχρι τη Βιβλιοθήκη της Sainte-Geneviève του Henri Labrouste, από το Reading Room του Sidney Smirke μέχρι τη Δημοτική Βιβλιοθήκη της Στοκχόλμης, του Gunnar Asplund, και μέχρι σήμερα, κυριαρχούν δύο κύριες εκδοχές του κτηριακού αυτού τύπου: η πρώτη χαρακτηρίζεται από γραμμικότητα με προφανή καταγωγή από τον τύπο της βασιλικής, ενώ η δεύτερη από κεντρικότητα ορθογωνικής ή κυκλικής μορφής. Σε όλες τις περιπτώσεις όμως, το βιβλίο αποτελεί όχι μόνο τη μονάδα του περιεχομένου μιας βιβλιοθήκης αλλά και ουσιώδες αρχιτεκτονικό μοναδιαίο στοιχείο. Αποτελεί τη στοιχειώδη ψηφίδα μιας αρχιτεκτονικής οντότητας, του βιβλιοστασίου, η οποία συμμετέχει με ενεργό τρόπο στη διαμόρφωση του οπτικού αλλά και του ακουστικού περιβάλλοντος μιας βιβλιοθήκης.

Δεν νοείται βιβλιοθήκη χωρίς βιβλία και βιβλιοστάσιο. Το βιβλιοστάσιο εμπνέει τον σεβασμό του χρήστη και επιβάλλει την «ατμόσφαιρα» του τόπου που παράγεται σε μια βιβλιοθήκη. Ο τόπος αυτός υπενθυμίζει τη συσσωρευμένη γνώση και καθοδηγεί τους αναγνώστες σε ένα είδος εσωτερικότητας, που υποτάσσει ακόμη και ατίθασες συμπεριφορές. Η σημασία του ήσυχου ηχητικού τοπίου της βιβλιοθήκης, το οποίο οφείλεται και στη φυσική συμπεριφορά των στοιχειωδών αρχιτεκτονικών συστατικών του –βιβλίων, προθηκών και άλλων–, δεν πρέπει να υποβαθμίζεται από επίδοξους ανανεωτές. Αυτοί έχουν πολλά περιθώρια να ανανεώσουν το συνολικό λειτουργικό περιεχόμενο και την αστική συμπεριφορά ενός κτηρίου βιβλιοθήκης, σεβόμενοι τη δομή της καρδιάς του.

Δεν πρέπει επίσης να υποβαθμίζονται τα ζητήματα του φωτισμού και της σχέσης με το έδαφος. Οι βιβλιοθήκες, προφανώς λόγω εσωστρέφειας, διεκδικούν, σε ένα σημαντικό ποσοστό, μιαν οργανική σχέση με το έδαφος, είτε παράγοντας νέο, όπως η βιβλιοθήκη του Τεχνικού Πανεπιστημίου του Delft, των Mecanoo, είτε εντασσόμενες στο υπάρχον, όπως η νέα πτέρυγα της βιβλιοθήκης της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου του Michigan, του Gunnar Birkerts. Ως φυσική συνέπεια έρχεται και ο φωτισμός από την οροφή, αναμειγνυόμενος κατά κανόνα με κατάλληλο τεχνητό φωτισμό.

Η κτηριακή τυπολογία των βιβλιοθηκών έχει εμπλουτιστεί τα τελευταία χρόνια με μεγάλου μεγέθους ανατρεπτικές προτάσεις, που επιχειρούν να υπερβούν τον γενικό κανόνα εμπλουτίζοντας το περιεχόμενο και, σε ορισμένες περιπτώσεις, υπερβαίνοντας τα τυπολογικά χαρακτηριστικά της βιβλιοθήκης. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι η Εθνική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας, του Dominique Perrault, η βιβλιοθήκη Vasconcelos της πόλης του Μεξικού, των Alberto Kalach και Juan Palomar, η δημόσια βιβλιοθήκη του Seattle, του Rem Koolhaas, και αρκετές άλλες.

Ανοίγει, έτσι, η συζήτηση για το μέλλον της βιβλιοθήκης. Είναι εύκολο να υποθέτουμε ότι ο καταιγισμός τής μέσω διαδικτύου διακινούμενης ηλεκτρονικής πληροφορίας και οι ικανότητες των αναγνωστικών μηχανών θα εξοστρακίσουν το έντυπο από τη ζωή μας και θα αλλάξουν τον χαρακτήρα των βιβλιοθηκών. Η υπόθεση αυτή φαίνεται σήμερα περισσότερο πιθανή στο δεύτερο σκέλος της παρά στο πρώτο. Το βιβλίο, και γενικότερα το έντυπο, αποδεικνύεται ανθεκτικό, εύχρηστο και ευέλικτο, αλλά και πολύτιμο αισθητικό αντικείμενο, λειτουργώντας παράλληλα και συμπληρωματικά με τις νέες μορφές αποθήκευσης και χρήσης της πληροφορίας. Οι βιβλιοθήκες, βεβαίως, αλλάζουν και εμπλουτίζονται λειτουργικά και τυπολογικά, διατηρώντας πάντως τον σταθερό τους πυρήνα ως «οίκοι των βιβλίων». Οι αρχιτέκτονες καλούνται να παίξουν τον ρόλο τους σε αυτή την ανανέωση, και, μέχρι στιγμής, φαίνεται να το επιτυγχάνουν με ευρηματικότητα.

Σημείωση

[1] Το κείμενο συνοδεύει την έκθεση «Βιβλιοθήκες, ανάγνωση κτηρίων» που οργάνωσε ο Οργανισμός Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας του Δήμου Αθηναίων, με επιμέλεια της Άννας Σκιαδά (4 Ιουλίου 2019

έως 14 Σεπτεμβρίου 2019)